

การฟ้องคดีแพ่งกับการใช้สิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหาย
ในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1:
การศึกษาเชิงเปรียบเทียบทางเลือก ข้อดี และข้อจำกัดของกระบวนการ
เยียวยาความเสียหาย*

CIVIL LITIGATION AND THE VICTIM'S RIGHT TO CLAIM
COMPENSATION IN CRIMINAL PROCEEDINGS UNDER SECTION 44/1
OF THE THAI CRIMINAL PROCEDURE CODE: A COMPARATIVE STUDY
OF LEGAL REMEDIES, ADVANTAGES, AND LIMITATIONS

พรทิพย์ พิมพ์สุรโสภณ

Pornthip Pimsurasophon

วิทยาลัยนครราชสีมา

Nakhonratchasima College, Thailand

Corresponding Author's Email: Aj.thipjenny@gmail.com

วันที่รับบทความ : 28 มีนาคม 2569; วันแก้ไขบทความ 8 เมษายน 2569; วันตอบรับบทความ : 10 เมษายน 2569

Received 28 March 2026; Revised 8 April 2026; Accepted 10 April 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์การฟ้องคดีแพ่งเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนและการใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 โดยมุ่งศึกษาความแตกต่างของกลไกทางกฎหมาย ข้อดี ข้อจำกัด และปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเยียวยา

Citation:

* พรทิพย์ พิมพ์สุรโสภณ. (2569). การฟ้องคดีแพ่งกับการใช้สิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1: การศึกษาเชิงเปรียบเทียบทางเลือก ข้อดี และข้อจำกัดของกระบวนการเยียวยาความเสียหาย. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 4(3), 657-669.

Pornthip Pimsurasophon. (2026). Civil Litigation And The Victim's Right To Claim Compensation In Criminal Proceedings Under Section 44/1 Of The Thai Criminal Procedure Code: A Comparative Study Of Legal Remedies, Advantages, And Limitations. Journal of Interdisciplinary Social Development, 4(3), 657-669.;

DOI: <https://doi.org/10.>

Website: <https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/>

ความเสียหายของผู้เสียหาย การศึกษานี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงนิติศาสตร์ (Doctrinal Legal Research) โดยวิเคราะห์บทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา รวมทั้งใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบและการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างของบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างมาตรา 43 และมาตรา 44/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประกอบกับหลักการเกี่ยวกับการห้ามฟ้องซ้อนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 173 และการห้ามฟ้องซ้ำตามมาตรา 148

ผลการศึกษา พบว่า แม้บทบัญญัติมาตรา 44/1 จะมีวัตถุประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เสียหายในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนภายในกระบวนการพิจารณาคดีอาญา และช่วยลดภาระในการดำเนินคดีแพ่งแยกต่างหาก แต่เมื่อพิจารณาทบทวนบทบัญญัตินี้ดังกล่าว ประกอบกับมาตรา 43 และหลักการเกี่ยวกับการฟ้องซ้อนและฟ้องซ้ำ อาจก่อให้เกิดข้อจำกัดต่อการใช้สิทธิของผู้เสียหายในบางกรณี ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบกฎหมายเกี่ยวกับการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมไทย ดังนั้น เสนอให้มีการตีความหรือพัฒนาหลักกฎหมายดังกล่าวให้สอดคล้องกับหลักการคุ้มครองผู้เสียหายและหลักการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้การเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การฟ้องคดีแพ่ง, ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 44/1, การเยียวยาความเสียหาย

Abstract

This research aims to examine civil litigation for damages and the victim's right to claim compensation in criminal proceedings under Section 44/1 of the Thai Criminal Procedure Code. The study focuses on the differences between legal mechanisms, as well as the advantages, limitations, and structural issues of the legal framework governing victim compensation. The research employs a doctrinal legal research methodology by analyzing relevant statutory provisions, including the Civil and Commercial Code, the Civil Procedure Code, and the Criminal Procedure Code. The study also adopts comparative and structural legal analysis to examine the relationship between Section 43 and Section 44/1 of the

Criminal Procedure Code, together with the principles of *lis pendens* under Section 173 and *res judicata* under Section 148 of the Civil Procedure Code.

The findings indicate that although Section 44/1 was introduced to facilitate victims in claiming compensation within criminal proceedings and to reduce the burden of separate civil litigation, the interaction between Section 44/1, Section 43, and the procedural rules concerning *lis pendens* and *res judicata* may create certain limitations on the victim's ability to pursue compensation. This reflects a structural issue within the legal framework governing victim compensation in the Thai justice system. The study therefore suggests that legal interpretation or reform should be considered in order to ensure that the mechanisms for victim compensation are consistent with the principles of victim protection and access to justice, thereby enhancing the effectiveness and fairness of remedies available to victims within the justice system.

Keywords: Civil Litigation, Criminal Procedure Section 44/1, Legal Remedies

บทนำ

ในระบบกฎหมายไทย การกระทำความผิดทางอาญามีได้ก่อให้เกิดเพียงความรับผิดชอบทางอาญาต่อรัฐเท่านั้น แต่ในหลายกรณียังอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลผู้เป็นผู้เสียหาย ซึ่งมีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนตามหลักกฎหมายแพ่งได้อีกด้วย (สุพิศ ปราณีตพลกรัง, 2566) การเยียวยาความเสียหายดังกล่าวตามระบบดั้งเดิม ผู้เสียหายจำเป็นต้องดำเนินการฟ้องคดีแพ่งแยกต่างหากจากคดีอาญา ซึ่งทำให้เกิดภาระด้านเวลา ค่าใช้จ่าย และขั้นตอนในการดำเนินคดีแก่ผู้เสียหายเป็นอย่างมาก

ด้วยเหตุนี้ กฎหมายจึงได้บัญญัติกลไกพิเศษเพื่อคุ้มครองผู้เสียหาย โดยเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายสามารถเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาได้โดยตรงผ่านบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ซึ่งกำหนดให้ผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญา เพื่อขอให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ตนได้ในกรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์¹

อย่างไรก็ตาม แม้อีกไกลดังกล่าวน่าจะมีวัตถุประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เสียหาย แต่ในทางปฏิบัติยังคงมีประเด็นสำคัญที่ต้องพิจารณาเกี่ยวกับความเหมาะสมของการใช้สิทธิ ดังกล่าวเมื่อเปรียบเทียบกับ การดำเนินคดีแพ่งโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นในด้านขอบเขตของคำขอ ขั้นตอนทางกระบวนการพิจารณา การพิจารณาพิสูจน์ และผลทางกฎหมายที่เกิดขึ้น

ดังนั้น การศึกษานี้จึงมุ่งศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบระหว่างการฟ้องคดีแพ่งเพื่อ เรียกค่าสินไหมทดแทนกับการใช้สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตามมาตรา 44/1 โดยพิจารณา ถึงลักษณะของกระบวนการ ข้อดี ข้อจำกัด และความเหมาะสมของแต่ละช่องทาง เพื่อให้เห็น ถึงบทบาทของกลไกดังกล่าวในระบบการเยียวยาความเสียหายในกระบวนการยุติธรรมไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักการและกลไกทางกฎหมายในการเยียวยาความเสียหายของ ผู้เสียหายในคดีอาญาผ่านการฟ้องคดีแพ่งและการยื่นคำร้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา มาตรา 44/1

2. เพื่อเปรียบเทียบ ข้อดี ข้อจำกัด และการวิเคราะห์ประสิทธิภาพในทางปฏิบัติ ระหว่างการฟ้องคดีแพ่งโดยตรงกับการใช้สิทธิเรียกร้องตามมาตรา 44/1 ในแง่ของกระบวนการ พิเคราะห์ ค่าใช้จ่าย และการพิจารณาพิสูจน์

3. เพื่อเสนอแนวทางในการตีความหรือพัฒนากฎหมายให้สอดคล้องกับหลักการเข้าถึง กระบวนการยุติธรรม (Access to Justice) และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice)

มาตรา 44/1 ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกเอาค่า สินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อ เสรีภาพในร่างกายชื่อเสียงหรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำ ความผิดของจำเลย ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดเชยค่า สินไหมทดแทนแก่ตนก็ได้

การยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่ง ผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องก่อนเริ่มสืบพยาน ในกรณีที่ไม่มี การสืบพยานให้ยื่นคำร้องก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดี และให้ถือว่าคำร้องดังกล่าวเป็นคำฟ้องตาม บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและผู้เสียหายอยู่ในฐานะโจทก์ในคดี ส่วนแพ่งนั้น ทั้งนี้คำร้องดังกล่าวต้องแสดงรายละเอียดตามสมควรเกี่ยวกับความเสียหายและ

จำนวนค่าสินไหมทดแทนที่เรียกร้อง หากศาลเห็นว่าคำร้องนั้นยังขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้ร้องแก้ไขคำร้องให้ชัดเจนก็ได้

คำร้องตามวรรคหนึ่งจะมีคำขอประการอื่นที่มีใช้คำขอบังคับให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลยในคดีอาญาไม่ได้ และต้องไม่ขัดหรือแย้งกับคำฟ้องในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ และในกรณีที่พนักงานอัยการได้ดำเนินการตามความในมาตรา 43 แล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่งเพื่อเรียกทรัพย์สินหรือราคาทรัพย์สินอีกไม่ได้

การทบทวนวรรณกรรม

ทฤษฎีการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหาย (Victim Compensation Theory) (แสง บุญเฉลิมวิภาส, 2551)

หลักการสำคัญของกฎหมายแพ่งและกฎหมายอาญาสมัยใหม่ยอมรับว่า เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ผู้เสียหายควรได้รับการเยียวยาความเสียหายอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม การเยียวยาดังกล่าวมุ่งหมายเพื่อฟื้นฟูสภาพความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายให้กลับคืนสู่สภาพเดิมมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

ภายใต้แนวคิดดังกล่าว การเรียกค่าสินไหมทดแทนจึงเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของผู้กระทำผิด ในระบบกฎหมายไทย การเยียวยาความเสียหายโดยทั่วไปดำเนินการผ่านการฟ้องคดีแพ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อย่างไรก็ตาม กฎหมายได้พัฒนากลไกเพิ่มเติมเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เสียหายโดยเปิดโอกาสให้สามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1

การบัญญัติบทกฎหมายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของกฎหมายในการเสริมสร้างกลไกการคุ้มครองผู้เสียหายให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ทฤษฎีสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Access to Justice)

แนวคิดเรื่องสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมถือเป็นหลักการพื้นฐานของระบบกฎหมายสมัยใหม่ โดยมีสาระสำคัญว่า บุคคลที่ได้รับความเสียหายควรมีโอกาสใช้สิทธิทางกฎหมายเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมได้โดยสะดวกและไม่ถูกจำกัดด้วยอุปสรรคทางกระบวนการพิจารณา (Cappelletti & Garth, 1978)

การฟ้องคดีแพ่งเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนในหลายกรณีอาจก่อให้เกิดภาระต่อผู้เสียหาย ทั้งในด้านค่าใช้จ่าย ระยะเวลา และขั้นตอนทางกระบวนการพิจารณา ด้วยเหตุนี้กฎหมายจึงได้กำหนดกลไกตามมาตรา 44/1 เพื่อให้ผู้เสียหายสามารถเรียกร้องค่าเสียหายได้ในคดีอาญาโดยไม่จำเป็นต้องฟ้องคดีแพ่งแยกต่างหาก

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาประกอบกับบทบัญญัติอื่นของกฎหมาย เช่น มาตรา 43 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา รวมถึงหลักการห้ามฟ้องซ้อนและฟ้องซ้ำตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง อาจทำให้เกิดข้อจำกัดบางประการต่อการใช้สิทธิของผู้เสียหาย ซึ่งเป็นประเด็นที่ต้องพิจารณาในเชิงโครงสร้างของระบบกฎหมาย

ทฤษฎีประสิทธิภาพของกระบวนการพิจารณา (Procedural Efficiency Theory)

กระบวนการยุติธรรมที่ดีไม่เพียงต้องให้ความเป็นธรรมแก่คู่ความเท่านั้น แต่ยังต้องมีประสิทธิภาพในการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วย หลักการดังกล่าวมุ่งลดความซ้ำซ้อนของคดีลดระยะเวลาในการดำเนินคดี และลดภาระของคู่ความและศาล (Posner, 2014)

การบัญญัติมาตรา 44/1 จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนสามารถดำเนินไปพร้อมกับการพิจารณาคดีอาญา โดยไม่จำเป็นต้องมีการดำเนินคดีแพ่งแยกต่างหาก ซึ่งช่วยลดความซ้ำซ้อนของกระบวนการพิจารณาและเพิ่มประสิทธิภาพของระบบศาล

อย่างไรก็ตาม กลไกดังกล่าวยังมีข้อจำกัดบางประการ เช่น ขอบเขตของคำขอที่จำกัด และเงื่อนไขเกี่ยวกับระยะเวลาในการยื่นคำร้อง ซึ่งอาจทำให้ผู้เสียหายต้องหันไปใช้วิธีการฟ้องคดีแพ่งแทนในบางกรณี

ทฤษฎีความสมดุลระหว่างกระบวนการพิจารณาแพ่งและอาญา (Civil-Criminal Procedural Balance)

ในระบบกฎหมายสมัยใหม่ คดีอาญาและคดีแพ่งมีวัตถุประสงค์และโครงสร้างของกระบวนการพิจารณาที่แตกต่างกัน กล่าวคือ คดีอาญามุ่งลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อคุ้มครองสังคม ขณะที่คดีแพ่งมุ่งเยียวยาความเสียหายแก่บุคคลผู้เสียหาย (Ashworth & Redmayne, 2010)

อย่างไรก็ตาม ในหลายกรณีการกระทำเดียวกันอาจก่อให้เกิดทั้งความรับผิดทางอาญาและความรับผิดทางแพ่ง กฎหมายจึงต้องสร้างกลไกที่ทำให้ทั้งสองระบบสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างสมดุล

บทบัญญัติมาตรา 44/1 จึงเป็นตัวอย่างของกลไกที่เชื่อมโยงกระบวนการพิจารณาทางแพ่งและอาญาเข้าด้วยกัน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายสามารถเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาได้ อย่างไรก็ตาม การทำงานร่วมกันของกลไกดังกล่าวยังอาจก่อให้เกิดปัญหาในทาง

ปฏิบัติ โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาร่วมกับบทบัญญัติมาตรา 43 และหลักการเกี่ยวกับการฟ้องร้อง และฟ้องซ้ำ

ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice Theory)

แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) เป็นทฤษฎีทางอาชญาวิทยาและกฎหมายอาญาสมัยใหม่ที่มีความสำคัญกับการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายควบคู่ไปกับการดำเนินกระบวนการยุติธรรมต่อผู้กระทำความผิด โดยแตกต่างจากแนวคิดดั้งเดิมของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มุ่งเน้นการลงโทษผู้กระทำความผิดเป็นสำคัญ (Marshall, 1999)

ภายใต้แนวคิด Restorative Justice การกระทำความผิดมิได้ถูกมองเพียงว่าเป็นการละเมิดต่อรัฐเท่านั้น แต่ยังเป็นการละเมิดต่อบุคคลผู้ได้รับความเสียหายและต่อความสัมพันธ์ในสังคมด้วย ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมจึงควรมุ่งให้เกิดการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย การรับผิดชอบของผู้กระทำความผิด และการฟื้นฟูความสัมพันธ์ในสังคม

แนวคิดดังกล่าวได้ส่งอิทธิพลต่อการพัฒนากฎหมายในหลายประเทศ โดยมีการกำหนดกลไกต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยความเสียหายอย่างเหมาะสมภายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เช่น การชดเชยค่าเสียหาย (Restitution) การไกล่เกลี่ยในคดีอาญา หรือมาตรการอื่นที่มุ่งเน้นการเยียวยาผู้เสียหาย

สำหรับระบบกฎหมายไทย บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 สามารถมองได้ว่าเป็นกลไกหนึ่งที่สะท้อนแนวคิดดังกล่าว เนื่องจากเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายสามารถเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยในคดีอาญาได้โดยตรง โดยไม่จำเป็นต้องดำเนินคดีแพ่งแยกต่างหากอันเป็นการทำให้การเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายกลายเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาประกอบกับบทบัญญัติมาตรา 43 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา รวมถึงหลักการเกี่ยวกับการห้ามฟ้องร้องและฟ้องซ้ำตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง อาจทำให้กลไกดังกล่าวไม่สามารถทำหน้าที่เยียวยาผู้เสียหายได้อย่างเต็มประสิทธิภาพในบางกรณี ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่บทความนี้มุ่งวิเคราะห์ในเชิงโครงสร้างของระบบกฎหมาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงนิติศาสตร์ (Doctrinal Legal Research) โดยมุ่งศึกษาวิเคราะห์บทบัญญัติของกฎหมาย หลักกฎหมาย แนวคำพิพากษาศาล และแนวคิดทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในระบบกฎหมายไทย ทั้งในส่วนของการฟ้องคดีแพ่งและการใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1

การวิจัยดังกล่าวดำเนินการโดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ บทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา รวมถึงตำรา บทความทางวิชาการ และเอกสารทางกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับหลักการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายและกระบวนการพิจารณาทางกฎหมาย

นอกจากนี้ การศึกษายังใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (Comparative Legal Analysis) เพื่อเปรียบเทียบกลไกทางกฎหมายที่ผู้เสียหายสามารถใช้ในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน ได้แก่ การฟ้องคดีแพ่ง และการใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาตาม มาตรา 44/1 รวมทั้งพิจารณาความสัมพันธ์ของบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น มาตรา 43 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และหลักการเกี่ยวกับการห้ามฟ้องซ้อนและการห้ามฟ้องซ้ำตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

การวิเคราะห์ดังกล่าวใช้แนวทางการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างของกฎหมาย (Structural Legal Analysis) โดยพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างบทบัญญัติกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อประเมินว่าระบบกฎหมายปัจจุบันสามารถตอบสนองต่อหลักการคุ้มครองผู้เสียหายและการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเหมาะสมเพียงใด

ผลการศึกษาที่ได้จากการวิเคราะห์ดังกล่าวนำไปสู่การสังเคราะห์ข้อค้นพบเกี่ยวกับ ข้อดี ข้อจำกัด และปัญหาเชิงโครงสร้างของกลไกทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในระบบกฎหมายไทย รวมทั้งนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายกฎหมายเพื่อพัฒนากลไกการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมต่อไป

ผลการวิจัย

1. หลักกฎหมายไทยเกี่ยวกับการเรียกร้องค่าเสียหาย

การฟ้องคดีแพ่งเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนเป็นกลไกหลักในการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายตามกฎหมายเอกชน โดยอาศัยหลักความรับผิดชอบทางละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 เป็นต้นไป ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นฟ้องต่อศาลเพื่อเรียกร้องให้ผู้กระทำละเมิดชดเชยค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียง หรือทรัพย์สินของตน

การดำเนินคดีแพ่งดังกล่าวต้องกระทำตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยโจทก์ต้องยื่นคำฟ้องต่อศาล ชำระค่าธรรมเนียมศาล และนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ถึงการกระทำละเมิด ความเสียหาย และความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างการกระทำกับความเสียหายที่เกิดขึ้น

ลักษณะสำคัญของการฟ้องคดีแพ่งคือการที่คดีแพ่งดำเนินไปอย่างเป็นอิสระจากคดีอาญา แม้ว่าการกระทำเดียวกันจะก่อให้เกิดทั้งความรับผิดทางอาญาและทางแพ่งก็ตาม ผู้เสียหายจึงสามารถเลือกที่จะฟ้องคดีแพ่งโดยไม่ต้องรอผลของคดีอาญาได้ อย่างไรก็ตาม การดำเนินคดีแพ่งในลักษณะดังกล่าวอาจก่อให้เกิดภาระด้านเวลา ค่าใช้จ่าย และขั้นตอนในการดำเนินคดีแก่ผู้เสียหาย

2. กรอบการเปรียบเทียบเชิงโครงสร้างระหว่างการฟ้องคดีแพ่งกับการใช้สิทธิเรียกร้องในคดีอาญา

มาตรา 44/1 มีข้อดีสำคัญคือช่วยลดภาระของผู้เสียหายในการดำเนินคดี โดยผู้เสียหายไม่จำเป็นต้องฟ้องคดีแพ่งแยกต่างหาก สามารถใช้กระบวนการในคดีอาญาเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนได้ ซึ่งช่วยประหยัดทั้งเวลา ค่าใช้จ่าย และขั้นตอนทางกระบวนการพิจารณา

อย่างไรก็ตาม กลไกดังกล่าวก็มีข้อจำกัดหลายประการ เช่น การใช้สิทธิตามมาตรา 44/1 สามารถทำได้เฉพาะในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์เท่านั้น อีกทั้งยังต้องยื่นคำร้องก่อนเริ่มสืบพยาน หากพยานกำหนดดังกล่าว ผู้เสียหายอาจต้องหันไปใช้วิธีการฟ้องคดีแพ่งแทน

นอกจากนี้ มาตรา 44/1 ยังจำกัดขอบเขตของคำขอไว้เฉพาะการเรียกค่าสินไหมทดแทนที่เกิดจากการทำความผิดในคดีอาญาเท่านั้น จึงไม่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการเรียกร้องสิทธิทางแพ่งในลักษณะอื่นได้

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบ

ประเด็น	ฟ้องแพ่ง	44/1
ค่าธรรมเนียม	มี	ไม่มี เว้นแต่จะเขาชอยกเวน
ระยะเวลา	นาน	เร็ว
ขอบเขตคำขอ	กว้าง	จำกัด

3. แนวทางในการตีความหรือพัฒนากฎหมายให้สอดคล้องกับหลักการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Access to Justice) และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice)

จากการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในระบบกฎหมายไทย โดยพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างการฟ้องคดีแพ่งเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนกับการใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 รวมทั้งพิจารณาบทบัญญัติมาตรา 43 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และหลักการเกี่ยวกับการห้ามฟ้องซ้อนและฟ้องซ้ำตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

ประการแรก การฟ้องคดีแพ่งเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนยังคงเป็นกลไกหลักในการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหาย เนื่องจากเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายสามารถเรียกร้องสิทธิได้อย่างกว้างขวาง ทั้งในด้านประเภทของความเสียหายและรูปแบบของค่าบังคับที่สามารถร้องขอต่อศาลได้ อย่างไรก็ตาม การดำเนินคดีแพ่งอาจก่อให้เกิดภาระด้านค่าใช้จ่าย ระยะเวลา และขั้นตอนทางกระบวนการพิจารณาแก่ผู้เสียหาย

ประการที่สอง บทบัญญัติมาตรา 44/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นกลไกทางกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เสียหาย โดยเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายสามารถเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนภายในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาได้โดยไม่ต้องฟ้องคดีแพ่งแยกต่างหาก กลไกดังกล่าวช่วยลดภาระในการดำเนินคดีของผู้เสียหาย และเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมในภาพรวม

ประการที่สาม เมื่อพิจารณาบทบัญญัติมาตรา 44/1 ประกอบกับมาตรา 43 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งกำหนดให้พนักงานอัยการมีหน้าที่เรียกทรัพย์สินหรือราคาทรัพย์สินคืนแก่ผู้เสียหายในความผิดบางประเภท จะพบว่ากฎหมายได้กำหนดกลไก

ในการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายผ่านการดำเนินการของรัฐในคดีอาญา อย่างไรก็ตาม มาตรา 44/1 วรรคท้ายได้กำหนดข้อจำกัดสำคัญว่า เมื่อพนักงานอัยการได้ดำเนินการตาม มาตรา 43 แล้ว ผู้เสียหายจะไม่สามารถยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 เพื่อเรียกทรัพย์สินหรือ ราคาทรัพย์สินอีกได้

ประการที่สี่ เมื่อพิจารณาประกอบกับหลักการเกี่ยวกับการห้ามฟ้องซ้อนตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 173 และการห้ามฟ้องซ้ำตามมาตรา 148 จะเห็นได้ว่า ผู้เสียหายอาจประสบข้อจำกัดในการใช้สิทธิฟ้องคดีแพ่งเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายในกรณีที่มีการ ดำเนินการตามมาตรา 43 ในคดีอาญาแล้ว โดยเฉพาะในกรณีที่การเรียกร้องสิทธิดังกล่าวมี มูลเหตุเดียวกันกับการเรียกทรัพย์สินหรือราคาทรัพย์สินในคดีอาญา

ประการที่ห้า จากการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างของบทบัญญัติกฎหมายดังกล่าว พบว่า ระบบกฎหมายอาจก่อให้เกิดสภาพที่ผู้เสียหายมีข้อจำกัดในการเลือกใช้กลไกทางกฎหมายเพื่อ เรียกร้องค่าสินไหมทดแทน กล่าวคือ เมื่อพนักงานอัยการได้ดำเนินการตามมาตรา 43 แล้ว ผู้เสียหายไม่สามารถใช้สิทธิตามมาตรา 44/1 ได้ และในบางกรณีอาจไม่สามารถฟ้องคดีแพ่งได้ เนื่องจากข้อจำกัดเกี่ยวกับการฟ้องซ้อนหรือการฟ้องซ้ำ

ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า แม้กฎหมายจะมีเจตนารมณ์ในการคุ้มครอง ผู้เสียหายและอำนวยความสะดวกในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน แต่โครงสร้างของ บทบัญญัติกฎหมายบางประการอาจก่อให้เกิดข้อจำกัดในการใช้สิทธิของผู้เสียหายในทาง ปฏิบัติ ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่ควรได้รับการพิจารณาในเชิงนโยบายกฎหมายต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

การฟ้องคดีแพ่งและการใช้สิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญามาตรา 44/1 เป็นกลไกทางกฎหมายที่มุ่งหมายเพื่อเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายในลักษณะที่แตกต่าง กัน การฟ้องคดีแพ่งเป็นกลไกพื้นฐานที่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายสามารถเรียกร้องสิทธิได้อย่าง กว้างขวาง ขณะที่มาตรา 44/1 เป็นกลไกพิเศษที่ออกแบบมาเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ ผู้เสียหายในคดีอาญา

แม้ว่ามาตรา 44/1 จะช่วยลดภาระในการดำเนินคดีของผู้เสียหายได้ในหลายกรณี แต่ ข้อจำกัดของบทบัญญัตินี้ดังกล่าวทำให้การฟ้องคดีแพ่งยังคงมีบทบาทสำคัญในระบบกฎหมาย ไทย โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้เสียหายต้องการเรียกร้องสิทธิที่เกินกว่าขอบเขตของมาตรา 44/1

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ สรุปได้ว่าการพัฒนาหลักทางกฎหมายเกี่ยวกับการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในระบบกฎหมายไทยควรมุ่งสร้างความสมดุลระหว่างประสิทธิภาพของกระบวนการพิจารณาและการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย เพื่อให้การเยียวยาความเสียหายจากการกระทำความผิดเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมส่วนข้อเสนอแนะในการวิจัย ประกอบด้วย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ประกอบด้วย
 - 1.1 ควรตีความบทบัญญัติมาตรา 44/1 วรรคท้ายอย่างเคร่งครัดเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเรียกทรัพย์สินหรือราคาทรัพย์สินที่พนักงานอัยการได้ดำเนินการตามมาตรา 43 แล้ว โดยไม่ควรขยายผลไปจำกัดสิทธิของผู้เสียหายในการเรียกร้องค่าเสียหายในส่วนอื่นที่มีได้อยู่ในขอบเขตของการเรียกทรัพย์สินดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เสียหายยังคงสามารถใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายในส่วนที่เหลือได้อย่างเหมาะสม
 - 1.2 ในกรณีที่พนักงานอัยการได้ดำเนินการตามมาตรา 43 แล้ว แต่การเรียกร้องทรัพย์สินหรือราคาทรัพย์สินดังกล่าวไม่ครอบคลุมความเสียหายทั้งหมดของผู้เสียหาย ควรเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายสามารถใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายในส่วนที่เหลือได้ผ่านการยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 หรือการฟ้องคดีแพ่งแยกต่างหาก ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการคุ้มครองผู้เสียหายและหลักการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม
 - 1.3 ในเชิงนโยบายกฎหมาย อาจพิจารณาปรับปรุงบทบัญญัติมาตรา 44/1 เพื่อกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินการของพนักงานอัยการตามมาตรา 43 กับสิทธิของผู้เสียหายในการเรียกร้องค่าเสียหายให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อลดความคลุมเครือในการตีความและป้องกันไม่ให้เกิดข้อจำกัดต่อสิทธิของผู้เสียหายในทางปฏิบัติ
 - 1.4 ควรส่งเสริมแนวความคิดการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายภายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้มีบทบาทมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะภายใต้แนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ซึ่งให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูความเสียหายของผู้เสียหายควบคู่ไปกับการดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิด
2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพโดยการเก็บข้อมูลภาคสนามจากบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม เพื่อวิเคราะห์ถึงสาเหตุเชิงพฤติกรรมและดุลพินิจในการตีความกฎหมายที่อาจส่งผลกระทบต่อสิทธิของผู้เสียหาย รวมถึงการศึกษาเปรียบเทียบกับระบบกฎหมายต่างประเทศที่มีความก้าวหน้าในการรวมการพิจารณาคดีแพ่งและอาญาเข้าด้วยกัน เพื่อหาแนวทางในการปฏิรูปโครงสร้างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยให้มีความชัดเจนและเอื้อต่อการเยียวยาผู้เสียหายอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- สุพิศ ปราณีตพลกรัง. (2566). หลักทั่วไปแห่งกฎหมายอาญา. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- แสงว บัญเฉลิมวิภาส. (2551). หลักกฎหมายอาญา. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- Ashworth, A., & Redmayne, M. (2010). The criminal process. (4th ed.). Oxford University Press.
- Cappelletti, M., & Garth, B. (1978). Access to justice: The worldwide movement to make rights effective. Milan: Giuffrè.
- Marshall, T. F. (1999). Restorative justice: An overview. Home Office Research Development and Statistics Directorate.
- Posner, R. A. (2014). Economic analysis of law. (9th ed.). New York: Wolters Kluwer Law & Business.